

Elejthető vagy kímélendő? Őzagancsok mínuszpontok nélkül

Ez a rövid ismertető az őzbakvadászattal kapcsolatos általános elméleti és gyakorlati tudnivalókat igyekszik bemutatni, különös tekintettel a fiatal vagy a kezdő vadászokra.

Őzgazdálkodásunk alapvető terve, hogy élve az adott lehetőségekkel, minél egészségesebb állományt tartson fenn tartamosan, amelyben a lehető legnagyobb arányban legyenek jó agancsú bakok.

A természetes szelekció híján az állomány szabályozása a vadászok kezében van, ezért aki puskát emel a vadra, attól elvárható, hogy tisztában legyen néhány fontos biológiai ismerettel.

Az évente megújuló agancs anatómiai értelemben véve a szervezet „luxusképződménye”, ami azt jelenti, hogy nem létfontosságú szerv, formája, felépítése jellemző az adott fajra. Nagyságának, tömegének alakulását számos külső és belső hatás alakítja, és jellemző az egyed életkorára. A selejtezés során, mint legfontosabb biológiai értékmérőt vesszük figyelembe, amit viszonylag objektívan tudunk megítélni.

Egy adott élőhelyen a táplálkozási lehetőség és a genetikai adottság alapvetően meghatározza az ott élő állomány bakjainak átlagminőségét, amit szakszerű vadászat mellett szinten tarthatunk. Tudatos szelekcióval, helyes létszám- és ivararány-szabályozással még javíthatjuk is a minőséget, de szakszerűtlen gazdálkodással, az állomány elfiatalításával néhány év alatt tönkre is tehetjük.

A vadászati törvény végrehajtási utasításának melléklete az életkor függvényében határozza meg a korcsoportokat és a nemzetközi pontozás alapján kialakított minőségi elvárásokat, valamint a helyes illetve a helytelen (mínuszpontos) lelővések egyértelmű minősítését a bíráló bizottságok részére.

Sajnos a vadászat gyakorlatában legtöbbször a gyenge fényviszonyok, a takarás vagy a nagy távolság miatt néhány másodperc alatt kell dönteni, amit he-

lyesen csak jó képességű és nagy gyakorlattal rendelkező vadász képes megtenni. Az alábbiakban a terepen történő elbírálásához kívánunk segítséget nyújtani.

Az őzbak fiatal 3 éves korig, középkorú 6 éves korig, öreg 9 éves korig, hanyatló 9 éves kor fölött. Golyóérettségi kora 7 év. Golyóérettnek minősíthető az a legalább hétéves korú őzbak, amelynek agancsa a fajra jellemző szabályossághoz képest jelentős eltérést nem mutat (szabályos hatos vagy természetes nyolcas), ághosszai legalább 2 cm hosszúak, és a bírálati összpontszáma meghaladja a 105,00 IP pontot. A gyenge élőhelyek esetében a golyóérettségi kor 5-6 éves korban is megállapítható, ha az agancs tömege eléri a 300 grammot, illetve IP pontértéke a 100,00 pontot.

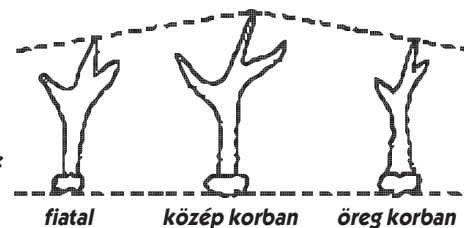
A hibás kilövések minősítése a Vhr. melléklete alapján

Mínusz 1 minősítéssel kerül elbírálásra

- Minden olyan 1 éves bak, amelynek agancsa legalább villás (vagy hatos) és a trófeatömege 150 g vagy több; a gyenge élőhelyen 120 g trófeatömeg fölött;
- 2 éves bak hatos agancssal (legalább 2 cm ághosszak), amelynek tömege 250 g vagy nagyobb, a gyenge élőhelyen 200 g;
- minden 3-6 éves bak, amelynek agancsa szabályos hatos (legalább 3 cm-es ágak) és trófeatömege 300g vagy több, gyenge élőhelyen 240 g fölött;
- az agancstömegtől függetlenül minden olyan barkás agancsú bak, amelynek ág nélküli (nyársas) agancsa meghaladja a 15 cm-t, vagy kissé formahibás ugyan, de tömege meghaladja a 320 grammot.

Mínusz 2 minősítésű

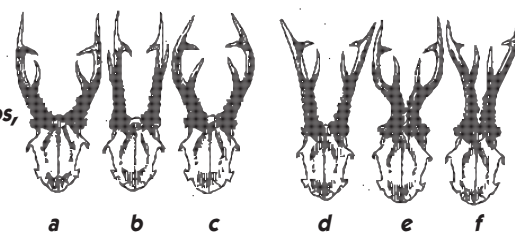
- Minden olyan 1 éves bak, amely erős villás (legalább 6 cm-es ágak) vagy szabályos hatos (legalább 3 cm-es ágak), és a trófeatömege 250 g vagy több, gyenge élőhelyen eléri a 200 grammot;
- 2 éves bak szabályos hatos agancssal (legalább 3 cm-es ághosszak), amelynek tömege 300 g vagy nagyobb, gyenge élőhelyen 240 g;
- minden 3-6 éves bak, amelynek szabályos hatos agancsa van (leg-

1. ábra
Az agancsok
oldalnézeti képe:

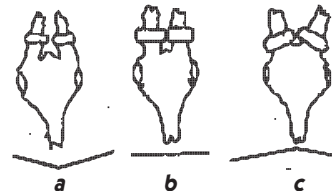
fiatal közép korban öreg korban

2. ábra Az agancsszárak formájának jellegzetes alaptípusai:
(nem selejtezési szempont)

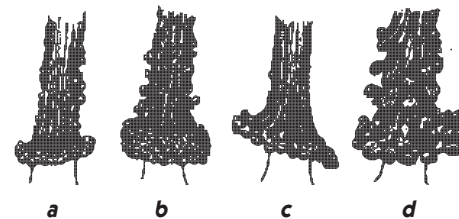
a) kosár-,
b) meredek
vagy párhuzamos,
c) szív-, d) V-,
e) befűzött
vagy nyakalt,
f) lantforma

3. ábra Az agancstövek és
koszorúk síkjának változása
a korral: a) fiatal korú,
b) középkorú, c) öreg korú

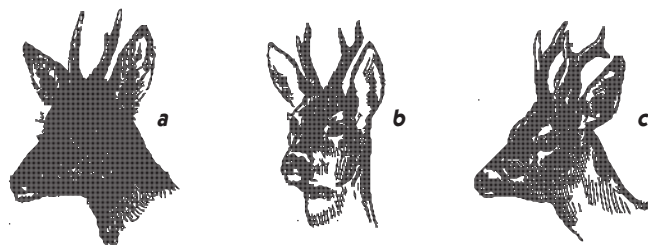

4. ábra Jellegzetes koszorúalakulások (nem selejtezési szempont)

- a) szalag,
b) széles körben
egyenes,
c) tetős vagy
szoknyás,
d) szabdalt vagy
kagylós

5. ábra Egyéves bakok eltérő agancsalakulása júniusban:

Erős nyársas -
kímélendő.

Erős villás - kímélendő;
elejtése mínusz 1,
mínusz 2 pont.

Erős hatos -
kímélendő; elejtése
mínusz 3 pont.

Középkorú bak
reményteljes
agancssal;
elejtése
mínusz 3 pont.

Túlkoros 10-11 éves bak
visszarakott agancssal, az
agancs alapján összetéveszt-
hető az egyéves bakkal

6. ábra Agancssérülés miatti szárosztódás. Minden évben három szár fejlődik. Nem öröklődik.

7. ábra Mechanikai sérülés miatti agancsburjánzás. Nem öröklődik.

8. ábra Természetes páros nyolcas. Öröklődő tulajdonság. Kivételesen értékes vérvonal. Fiatalon történő elejtéséért mínusz 3 pont jár.

9. ábra Lapátosodó páratlan tizenkettes. Kiváló genetikai értéket képvisel. Golyóérett korig kímélendő.

alább 3 cm-es ágak), és a trófeatómege 350 g vagy több, gyenge élőhelyen eléri a 300 grammot;

- az agancstömegre való kritérium nélkül minden barkás agancsú bak, amelynek erős villás vagy hatos agancsa eléri vagy meghaladja a 15 cm-t.

Mínusz 3 minősítésű

- Minden olyan 1 éves bak, amelynek szabályos hatos agancsa (legalább 3 cm-es ágak) és a trófeatómege 300 g vagy több, gyenge élőhelyen eléri a 240 grammot;
- 2 éves szabályos hatos agancsú bak (legalább 3 cm-es ágoshosszak), 350 g vagy nagyobb tró-

featómeggel, gyenge élőhely esetén 280 g fölött;

- minden 3-6 éves bak, amelynek szabályos hatos agancsa (legalább 5 cm-es ágak), a trófeatómege 400 g vagy több, és eléri 105,00 nemzetközi pontértéket (bronzérmes), gyenge élőhelyen legalább a 320 grammot és a 100,00 CIC-pontot;
- trófeaméretre való tekintet nélkül, ha a szabályos hatos agancs még barkában van.

Az agancs legfontosabb értékmérőinek megítélése:

Az agancsszár

A bakok agancsszárhossz-növesztő képessége elsősorban az örökle-

tes alapfeltételek és az élőhely adta táplálkozási feltételek függvénye, de jellemző egy adott populációra. A jó képességű populációk bakjainak agancsa 5-7 éves korra éri el a ideális 25-26 cm szárhosszúságot, ami néhány év múltán fokozatosan rövidül. A túl hosszú szárú agancsot általában a vékonyság, a túl rövidet pedig a vastagság jellemzi. A súlybecslésnél ezt feltétlenül vegyük figyelembe.

A szár vastagsága nagymértékben változik a korról. Egy-két éves korban a szár súlypontja az agancs felső harmadára esik, vagyis a felső harmad láthatóan vastagabb, az ágak rövidek, tompák, oldalnézetben szinte „felfújtt” jelleget mutat az agancs. A középkorú 4-6 éves bakok agancsának szára egyenletesen vastag, az ágak hosszúak, hegyesek. Az öregkori agancson az „erő” jól láthatóan az alsó harmadra tevődik, szinte háromszög alakú a szár. Hangsúlyozza ezt a szemág és a hátsó ág megrövidülése (ld. az 1. ábrán).

A szárhosszúság megállapításához jó támpontot nyújt a füllel történő összehasonlítás. (A fülmagasság 14-16 cm).

A szár formája jellemző és öröklődő jellegű, nem selejtezési kritérium (ld. a 2. ábrán balról jobbra: kosár-, meredek, szív-, „V”-, befűzött, lantforma).

A koszorú

A koszorúknak a vízszintes síkkal bezárt szöge, valamint az agancstöveknek a függőlegeshez viszonyított állása (szemből nézve az agancsot) biztos alapot nyújt a kormegállapításra.

Az egy-két éves korú bakok agancsán a koszorúk V-alakban állnak, tehát a belső oldaluk a víz-

szintes sík alatt van, az agancstövek befelé mutatnak. A középkorú bakok agancsán a koszorúk közel vízszintes síkban helyezkednek el, az agancstövek pedig megközelítően párhuzamosak. Az öreg bakok agancsán a koszorúk fordított V-síkúvá válnak, tehát a belső oldaluk a vízszintes sík fölé emelkedik. Felső peremük néha belemosódik az agancsszárbá, az agancstövek kifelé hajlanak, alul szélesebbek, rövidek és érdes tapintásúak (ld. a 3. ábrán).

A szakírók többsége egyöntetűen állítja, hogy az öregkori agancs koszorúja minden esetben „csurgóra” áll, a felső pereme elmosódik, ez az ún. „tetőrózsa”.

Sok ezer agancs megsemlélése alapján állíthatom, hogy a „szoknyás” vagy „tetőrózsa” nemcsak az öregkori agancsok jellemzője. A koszorú jellege ugyanis nagymértékben egyedi sajátosság. (ld. a 4. ábrán).

Amelyik koszorú távcsőben 100 méterről is kivehető, ritka nagyságot sejtet.

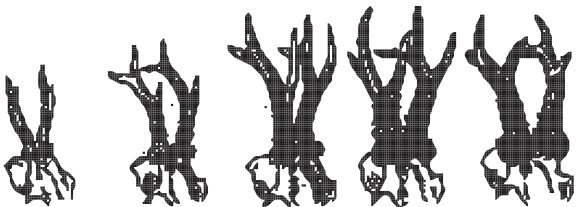
Az ágak

Távcsővel szemlélve a legjobban elbírálható értékmérők az ágak. Hosszuk és elhelyezkedésük „tűzésük” meghatározó jelentőséggel bír a selejtezésnél. A 2 cm-nél hosszabb kinövés ágnek számít. Az átlagos agancsra jellemző a páros hatos forma és a 3-10 cm-es ágoshosszak. Az egyedre jellemző ágoshosszúság 3-4 éves korra kifejlődik, majd az ágak öregkorra rövidülnek és el is maradhatnak.

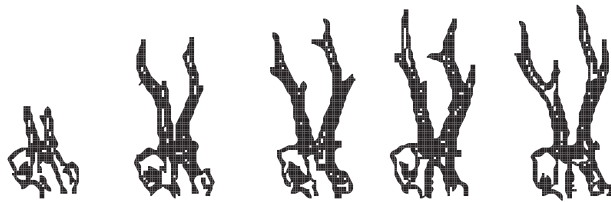
A fiatal 1-2 éves bakok agancsán az ágak még rövidek, vaskosak, csak ritkán kifentek, hegyesek. Az első agancs a bak egyéves korára fejlődik ki, és csak a kiváló területen élő egyedek esetében páros hatos. Általában villás vagy ág nélküli nyársas. Az igen gyenge egyedeké csökkent gombnyársas. (ld. az 5. ábra a, b, c képét).

A szabályostól eltérő elágazásokat döntő többségben mechanikai sérülés okozza. Az agancstő sérülése vagy a barkában lévő, még fejlődő agancsszár sérülése szárosztódást (6. kép) illetve agancsburjánzást (7. kép) eredményez. Az ilyen agancs különleges vadászcsemegének számít.

10. ábra A jó, a közepes és a gyenge képességű bakok agancsának alakulása 1-7 éves korig:

Minden egyede kímélendő. Golyóérett 7 éves korban.

A szabályos hatos agancsot viselő egyedek 3-4 éves korukig kímélendők.

Minden területen lehetőleg már fiatal korban elejthetők.

A különlegesen értékes vérvonalak bakjai genetikai alapon természetes nyolcas, tízes kapitális agancsot fejleszhetnek. Ezeknek a bakoknak az elejtése 7 éves kor előtt mínusz pontot érdemel (8–9. kép).

A legnehezebb feladat a középkorú, 4–6 éves bakok agancsának megítélése. Sajnos ebből a korosztályból zsákmányolják – idő előtt – a legtöbb ígéretes agancsot fejlesztő egyedeket (15–24. kép). A 10. ábra sematikus mutatja be a jó, a közepes és a gyenge agancsfejlesztést egyéves kortól 6–7 éves korig.

A korcsoportok elbírálása a test- és fejforma alapján:

A kor megítéléséhez nagy segítséget nyújt a test formájának és a nyak vastagságának összehasonlítása, valamint a hátvonalhoz viszonyított fejtartás magassága. Még kifejezőbb a fejforma változása és az őz pofája.

Sajnos a legtöbb bak elejtése május elejére esik, és az új idény-módosítással már április 15-étől kezdődik a vadászat, ami egyben a szőrváltás ideje. Ezért fontos megjegyezni, hogy a gidák már szeptemberben télire cserélik a nyári ruhájukat, és tavasszal elsőként vedlenek át májusban. A 2–3 éves korosztály – az időjárástól függően – május végére vedlik át. A középkorú bakok vedlése júniusban fejeződik be. A legöregebb bakok teljes színezete július elejére alakul ki. Az agancs letisztítása pontosan fordítva történik. A 11., 12., 13. kép jól érzékelteti a testforma változását.

Az 1–2 éves bakok végleges testtömege még nem alakul ki, a test vonalai finomak, az izmoltság alig látszik, a nyak vékony és közel derékszöget alkot a hátvonallal. A fejforma finom, hegyes, a homlok keskeny. Az egyéves bakok fej- és homlokszövege sötét. A tekintet „kíváncsiskodó” szinte gyerekes. A kétéves bakok legfőbb ismertetőjegye az orr fölött határozott kontúrral kirajzolódó, szinte világítóan fehér, félhold alakú folt.

A középkorú bakok testformája zömökebb, az átvedlett rövid nyári szőr alatt jól érzékelhető az izmoltság, a mellkas arányos. A nyak rövidül és jól izmolt. A fejforma rövidül, a homlok szélesedik. A magasan tűzött nyakon ülő fej büszke fejtartást kölcsönöz. Az orrfolt vonala kiterjed a pofák két oldalára és az orrhátra. Tekintete érdek-

11. kép Fiala 2–3 éves bak ígéretes agancssal. Kímélendő.

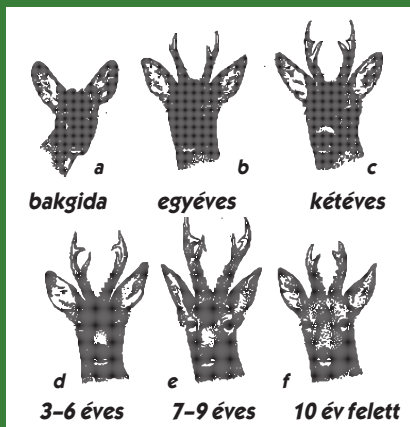

12. kép Középkorú 4–5 éves bak érmes agancssal. Elejtéséért mínusz 3 pont jár.

13. kép Öreg, golyóérett (7–8 éves) bak aranyérmes agancssal. Minden vadász álombakja.

14. ábra A bakok fejformájának és pofaszövegeinek (őszülés) alakulása:

a) Baggida szeptemberi szőrből
b) Egyéves korban agancstisztítás után. A fejszőr színe egyöntetű
c) Kétéves korban, május végén. Hold alakú orrfolt.
d) 3–6 éves korban a fehéredés az orrhátra is kiterjed
e) 7–9 éves korban a fehéredés a szemkörnyékre is kiterjed
f) Öreg bak 9 éves kor fölött. Az őszülés az egész fejre kiterjed. A fej burkolt, tömzsi.

19. kép Kétéves bak jó agancssal. Elejtéséért mínusz 1 pont jár.

Kímélendő bakok, hibás elejtések

15. kép Kétéves fiatal bak, reményteljes agancssal. Kímélendő.

16. kép Egyéves bak jó agancssal. Kímélendő.

17. kép Középkorú bak, szabályos hatos érmes agancssal. Elejtéséért mínusz 3 pont jár.

18. kép Hároméves, reményteljes agancsú bak, májusi szőrváltás idején. Elejtéséért mínusz 2 pont jár.

20. kép Vedlésben lévő, középkorú bak erős agancssal, tompa ágvégekkel.

21. kép Kétéves bak téli szőrben.

22. kép Szabályos hatos, hosszú ágakkal. Középkorú. Elejtéséért mínusz 3 pont jár.

23. kép Kétéves bak, erős aganccsal. Elejtéséért mínusz 2 pont jár.

24. kép Középkorú bak, hosszú szárú, hosszú ágú aganccsal. Feltétlenül kímélendő.

lódó, de bizalmatlan, fejét sűrűn kapkodja.

A golyóérett korú öreg bak szoborszerű, jól izmolt teste rövidnek hat a dongásabb mellkas miatt. A megvastagodott nyak rövidnek tűnik. A fej burkolt (busa), a homlok széles, ezért rövidnek látszik. Az orrhát és a po-fa két oldalán kiejert a fehér szőrzet, a szem körül jellegzetes világos „monokli” látható. Éles, komor tekintetében kevés módunk van gyönyörködni, mert a legkisebb gyanús jelre látótávolságon kívülre iramodik.

A 14. ábrán az őz pofájának változása látszik a gidaktól 10–12 éves korig.

Természetesen az elméleti tudás mellett az őz vadászathoz jó megfigyelőképesség, jó szem, biztos kéz, nagy türelem és szerencse is kell.

Szidnai László,
a CIC Trófeabíró
Bizottságának alelnöke

Elejthető bakok, szabályos elejtések

25. kép Fiatal bak, vékony aganccsal, magasan tűzött rövid ágakkal.

26. kép Öreg bak (7-8 éves). Golyóérett, aranyérmes aganccsal.

27. kép Kulminációs korban lévő, golyóérett bak szabályos, ritka hosszú ágakkal.

28. kép Öreg bak, szűkállású, ághiányos aganccsal.

29. kép Jobbra: középkorú bak, villás aganccsal. Balra: öreg bak kulmináción túli (visszarokott), aranyérmes aganccsal.

Vegyes elejtések

30. kép Egyéves bak csökkent aganccsal. Elejthető.

Fotók: Magyar F., Szalánczy B,
E. Marek, M. Zumrlik
Festmények: Rékasi Csaba

31. kép jobbról balra: a) golyóérett, b) fiatal, torz aganccsal; szabályos elejtés, c) 3 éves, reményteljes bak; mínusz 3 pontos agancs, d) mechanikai sérülés okozta torz agancs; szabályos elejtés e) ághiányos középkorú bak agancsa; szabályos elejtés f) fiatal bak szűkállású agancsa; szabályos elejtés